

La tradició pessebrística de Castellar

Antoni Maria Castells

Primer pessebre construït a l'Hospital (1932) i tercer de guix fet a Castellar.

A Castellar del Vallès, com a molts indrets de Catalunya, fa moltíssims anys que es basteixen pessebres. Voler escatir més o menys la data en que es construí el primer pessebre al nostre poble és una tasca impossible. Preguntats els avis i jaiets, fills de Castellar, ens han dit que els seus avis ja muntaven en la seva infantesa el popular pessebre de suro, tosques i molssa.

1. El pessebre popular:

Vol dir això que probablement en els primers agrupaments de cases i masies que prengueren el nom de Castellar ja construïen en algun racó de la llar el seu pessebre, anant la mainada uns dies abans de Nadal a buscar tosques i molssa (acompanyada de les mares, que eren les primeres en voler conservar tan bella tradició) pels boscos dels encontorns, entaforant-se pels xaragalls a la recerca de la molssa més gemada, omplenant els cistells de verd pel paisatge, sorra pels camins, escorça d'alzina surera per les muntanyes, terra fina pels camps i els horts.

Després, a casa, es recollien els embolcalls de «plata» de la xocolata que s'havien anat guardant durant l'any per fer els rius, les basses i les torrenteres.

Amb tota la família reunida es muntava, tot cantant cançons nadalenques, el pessebre més bell del món, que és el casolà, el popular. El que, a més d'omplir els infants d'alegria i els grans de goig, omplenava les llars de sentors boscanes, de romanins, sajolides i farigoles.

Bastit damunt d'una taula o d'uns caixons, tapades les cames i el fustam amb un cobrellit vermell, donava més relleu i una nota característica de religiositat a les festes nadalenques.

Probablement a començaments del segle XIX i tan sols en alguna casa benestant es muntava el pessebre popular tal com l'hem conegut nosaltres. Més tard, cap el 1850, gràcies al terrisser de Sabadell Pere Muixí, que a part de fer plats i olles modelava i emmotllava figures de fang a uns preus assequibles a les famílies modestes, s'estengué la costum de fer el pessebre a Castellar.

Una nota curiosa d'aquells temps era el fer esperar a l'entrada de la casa els qui anaven a visitar el pessebre. Era degut a que havien d'encendre els gresolets escampats en ell per mor d'enlluminar-lo. Quan eren encesos feien passar a visitar la seva obra. Això d'encendre gresolets d'oli ho feien només les famílies benestants o riques, ja que els gresolets de terrissa valien algunes pessetones i en aquell temps no en corrien gaires. Els qui no tenien gresolets no deixaven pas d'enlluminar el pessebre: agafaven closques buides de caragols, hi ficaven un ble, les omplenaven d'oli i ja tenien un estri ben baratet per posar llum al pessebre. Més endavant ja hi havia qui ho feia amb espelmes o bé candeles que se solien guardar quan les donaven a l'església per la Candelera. Per fer-les aguantar es feia servir els rodets de fil de cosir buits i coberts amb paper de «plata».

Així passaren anys i més anys bastint-se els pessebres populars.

Al Col·legi de les Escoles Pies, al Passeig, es muntava gairebé tots els anys, un grandios pessebre, no cal dir que amb molta traça, però també a base de suro i molssa.

2. *El pessebre artístic*

A l'hivern de 1928 es bastí el primer pessebre construït amb guix a Castellar. Fóu sota l'escenari de la societat anomenada «Patronat Obrer de Sant Josep», entitat situada a la carretera de Sentmenat, cantonada amb el carrer de Sant Pere Ullastre, aprofitant les representacions dels famosos Pastorets de mossèn Joan Abarcat. Els pessebristes foren Josep Cisa, Antoni Maria Castells i Jaume Leonart, secundats per un bon grup de joves de la societat. El pessebre tingué molts admiradors però tot i així no tingué continuïtat.

Pel Nadal de 1929 un dels joves que bastiren el primer pessebre, en Castells, en muntà el segon de guix dintre de l'aparador de la sastreria Oliveras, al carrer Major (més tard, sastreria Campàs), obtenint un clamorós èxit, particularment en la nit de Nadal a la sortida de la Missa del Gall.

Cap a l'any 1932 i a iniciativa del doctor Amadeu Casanovas a fi de fer conèixer i visitar les obres, feia poc realitzades, de l'Obra Social Benèfica, coneguda per l'Hospital, es bastí per uns quants joves un pessebre de guix

Banderí del Grup.

en una de les dependències destinades a menjador i més tard quiròfan. Hi posaren tota la seva destresa els joves Vicenç Corominas, Antoni Maria Castells, Jaume Lleonart, Josep Comas (traspasat a la flor de la joventut) i Josep Girbau. Allí s'hi construí per un espai de tres anys sempre amb l'èxit assegurat. Les Germanes que regentaven l'Hospital amb la simpatia que les caracteritzava tenien cura de convidar a totes les seves amistats i coneixences, que no eren poques, a visitar-lo. La primera propagandista era la germana Magdalena quina sordera no li privava pas de fer-ne continuats elogis.

L'any 1935 els pares Escolapis deixaren de fer el clàssic pessebre de molsa i suro per donar pas a un nou grup d'afecionats a l'art pessebrístic que hi muntaren un grandios pessebre de guix. Eren en Bonaventura Gibernau, Joan Ribas, Alfons Gubern i Llorenç Ferrer. Els tres primers, ja traspasats, seran sempre recordats pels pessebristes castellarencs. L'Alfons i en Llorenç s'integraren després de l'experiència dels Escolapis al Grup Pessebrístic de la Capella de Ntra. Sra. de Montserrat.

«El pessebre és portador fidel d'un bocí de la personalitat autòctona i racial que caracteritza a cada poble. Tant si és construït amb molsa, suro, terra i pedretes, com si ha estat confeccionat amb roba o paper o cartró estovat i manipulat o bé construït amb fusta, ferros, rocs, amb fang o amb guix de paleta, tots tenen el poderós atractiu que emociona i guanyen per igual el nostre amor i la nostra convençuda admiració. La importància capital no l'assoleix la matèria emprada sinó la quantitat d'amor que s'hi barreja. Tot i que cada escola pessebrística tingui una marcada preferència per un material determinat i que sigui aquest qui en part personalitzi i caracteritzi les escoles, ço que vertaderament les acredita és l'aplicació acurada que en fa, com els treballa i la quantitat de petites «grans coses» que exactament la configuren i la centren com a vivència permanent d'un costum, d'una tradició, de tota profunda arrel per on arbre amunt circula la vivificadora sava espiritual que dona vida de debó als pobles que la tenen i saben sadollar-s'hi.»

Grup Pessebrista de la Capella de Montserrat (1975)

Represa del pessebrisme el 1940

Antoni Maria Castells i Jaume Cadafalch

Durant la guerra civil (1936-1939) no es construïren pessebres per raons òbvies, iniciant-se novament les activitats pessebrístiques el 1940.

Aquest any començà un altra època del pessebrisme castellarenc quan un grup de joves d'Acció Catòlica compost per Ramon Casamada, Jaume Rosell, Carles Campderròs, Jaume Cadafalch i Joan Piñot ajudats per en Vicenç Corominas i n'Antoni Maria Castells bastiren amb guix un pessebre de grans dimensions en els baixos de la casa rectoral, començant, a l'ensems, a organitzar uns Concursos de pessebres pels joves i la mainada. En aquests concursos s'establiren tres categories de pessebres, el popular, l'infantil i l'artístic, havent-hi anys en què els inscrits passaven de la cinquantena. Els concursos acabaven en uns festivals en els que es repartien premis consistents en belles figures de pessebre. El pessebre d'Acció Catòlica es construï fins l'any 1948.

Per les festes nadalenques del 1942 i patrocinat per «Educación y Descanso» un grup compost pels joves Josep i Vicenç Girbau, Joan Ossul i Vicenç Corominas bastiren un pessebre de grans dimensions en una dependència de Cal Calissó. La seva presentació fou un xic fantàstica, doncs semblava muntat dintre d'una caverna.

També un any es construï un pessebre al local del Frente de Juventudes de la carretera de Sentmenat (a l'edifici del Coral).

Al Molí d'en Busquets, el Sr. Joan Ribas i Illa (1942 i següents) construï pessebres fins que es traslladà al seu domicili del carrer de la Mina, on també seguí amb la tradició.

Posteriorment, i també al mencionat Molí, el Sr. J. Cadafalch hi instal·là uns murals pessebrístics, a la mateixa època (1975-1980) en què a la fàbrica nova de can Tolrà s'hi construïa algun petit mural en vàries de les seccions. En la mateixa empresa era costum que els petits pessebres (que més aviat eren com una Sagrada Família) muntats en els despatxos del Molí d'en Busquets i de la fàbrica nova s'intercanviessin.